

Є. В. Мачок,
асистент кафедри міжнародної економіки
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»

СУТНІСТЬ ТА РІВЕНЬ ВЗАЄМОДІЇ СЕКТОРАЛЬНИХ ПРОМИСЛОВИХ ПОЛІТИК ЄВРОСОЮЗУ

Автором проаналізовано сутність та рівні взаємодії секторальних промислових політик Європейського Союзу в умовах глобальних викликів. Зроблено оцінку рівня промислової спеціалізації в ЄС.

Ключові слова: промислова політика, промисловий простір, спеціалізація, євроінтеграція.

Е. В. Мачок
СУЩНОСТЬ И УРОВЕНЬ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ
СЕКТОРАЛЬНЫХ ПРОМЫШЛЕННЫХ ПОЛИТИК
ЕВРОСОЮЗА

Автор проанализировал содержание и уровни взаимодействия секторальных промышленных политик Европейского Союза в условиях глобальных вызовов. Сделана оценка уровня промышленной специализации в ЕС.

Ключевые слова: промышленная политика, промышленное пространство, специализация, евроинтеграция.

Ye. V. Machok
ESSENCE AND LEVEL OF INTEGRATION BETWEEN
SECTORAL INDUSTRIAL POLICIES OF
EUROPEAN UNION

The paper examines the essentiality and levels of interaction between EU sectoral industrial policies in the context of global challenges. Author made an assessment of the level of EU industrial specialization.

Key word: industrial policy, industrial space, specialization, European integration.

Постановка проблеми. Промислова політика має ключове значення у формуванні конкурентоспроможності ЄС. У контексті наростання ролі глобальних конкурентів особливої актуальності набуло питання злагоженості секторальних промислових політик, від рівня взаємодії яких безпосередньо залежить успіх економічної стратегії Європейського Союзу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Ряд останніх публікацій зосереджено на питаннях конкурентоспроможності ЄС. Такі вчені, як Л. Антонюк, О. Білорус, Д. Лук'яненко, В. Новицький, Т. Пахомова, А. Поручник, В. Рокоча, О. Федірко, А. Філіпенко, Є. Хомайко, В. Чужиков, О. Швиданенко та інші найглибше проаналізували сучасні механізми взаємодії секторальних політик. Серед іноземних науковців, які зробили найбільший внесок у дослідження проблем взаємодії секторальних політик, є Н. Мусіс, М. Вожняк, Т. Баль-Вожняк, М. Белофф, П. Тейлор. Водночас ця тема залишається недостатньо вивченою.

Мета статті – дослідження процесу взаємодії секторальних промислових політик ЄС та вивчення механізмів їх реалізації.

Основні результати дослідження. Для розкриття сутності секторальних політик Європейського Союзу необхідно проаналізувати структуру політик, які проводить Європейська Комісія. Всі заходи ЄК групує за підрозділами та політиками, виділяючи такі політики ЄС, як: аграрна та розвиток сільських районів; кліматична; фінансово-економічна; освіта та культура; зайнятості, соціальних справ і рівних можливостей; енергетична; підприємництва та промисловості; навко-

лишнього середовища; виконавча; основних справ; морська і риболовецька; мобільності та транспорту; охорони здоров'я; інформаційного суспільства і ЗМІ; внутрішнього ринку та послуг; юстиції; регіональна; науково-дослідницька; оподаткування та митного союзу [1]. Підприємницька і промислова політика, своєю чергою, складається із ряду загальних та секторальних ініціатив. Тому пропонується розглянути основні сектори європейської промисловості, у яких реалізуються певні наддержавні ініціативи ЄК.

Секторальні промислові політики ЄС можна умовно поділити за такими промисловими секторами: аерокосмічна, автомобільна, біотехнологічна, хімічна, будівельна, оборонна галузі промисловості, електрична інженерія, харчова промисловість, взуттєва, меблева, охорони здоров'я, інформаційно-комунікаційна, шкіряна, метрології та фасування, морська промисловість, машинобудування, гірничодобувна, обладнання для тиску і газу, радіо- і телевізійне устаткування, дослідження в галузі безпеки та розвитку, текстильна, туристична, виробництва іграшок, целюлозно-паперова і видавнича. У кожному секторі промисловості проводиться ряд заходів, які обумовлені специфікою та особливими умовами сектору.

Загалом пропонується до розгляду два напрями взаємодії секторальних промислових політик ЄС: міжкраїновий та міжгалузевий. Міжкраїновий напрям передбачає взаємодію між урядами країн – членів ЄС у певному секторі промисловості (зазвичай – гармонізація деяких принципів, проведення спільних стратегій), а міжгалузевий – загальноєвропейську взаємо-

дію між секторами (як правило – визначення спільних цілей для різних секторів, спільних міжсекторальних технологій та об'єднань у кластерну співпрацю).

Основною метою секторальних промислових політик країн – членів ЄС є утвердження конкурентоспроможності певного сектору, вдосконалення функціонування внутрішнього ринку, а також стандартизація нормативно-правової бази в усіх країнах-членах. Галузева структура промисловості ЄС склалася внаслідок довгострокових тенденцій секторального зростання, важливу роль у якому відіграє продуктивність праці, рівень життя населення, структура локального і глобального попиту, ВНД, міжнародна торгівля та ін.

Хоч економіка країн – членів Євросоюзу і належить до найстабільніших у світі, частки та вплив різних секторів промисловості постійно змінюються. Спостерігаються тенденції до зменшення аграрного, виробничого секторів і зростання сфери послуг та будівництва. Особливістю аналізу секторального розвитку ЄС є абсолютно різні тенденції. Наприклад, падіння аграрного сектору в 1995–2007 рр. у Румунії та Литві склало 6,9%, а у Данії було зростання на 1%. Такі ж невідповідності та різнонаправленість основних промислових тенденцій відбуваються в більшості секторів, що й ускладнює аналіз загальних тенденцій секторального розвитку Європейського Союзу.

Якщо проаналізувати секторальний розвиток країн-членів за даними Євростату в 1995–2007 рр., то будуть помітні суттєві трансформації. Протягом цього часу спостерігається суттєве скорочення первинної структури промисловості, особливо в країнах, що приєдналися до ЄС у 2004-му та 2007 рр., зокрема в Болгарії, Литві, Латвії, Румунії та Ірландії, хоч частка будівельної промисловості там зростає. У Болгарії і Румунії питома вага сфери послуг збільшується, але ще відстає від середньоєвропейського показника. Цікавим є той факт, що в Румунії та Чехії частка промисловості загалом зросла на 2,6 і 3,2 відсотки відповідно, тоді як європейські тенденції є абсолютно протилежними. Загалом частка всіх секторів промисловості, за винятком нафтопродуктів, стабільно зменшується за останні 10–15 років. Особливо це стосується сільського господарства та добувної промисловості. Протилежна ситуація у сфері послуг, частка якої збільшується.

Країни – члени ЄС можна ранжувати за індексом спеціалізації: Мальта, Румунія, Болгарія, Греція, Латвія, Польща, Люксембург, Литва, Естонія, Словаччина, Данія, Фінляндія, Чехія, Кіпр, Угорщина, Італія, Португалія, Нідерланди, Словенія, Іспанія, Швеція, Велика Британія, Німеччина, Австрія, Бельгія, Франція. Мальта та Люксембург – наочний приклад високого рівня спеціалізації невеликих країн, а на іншому кінці ієрархії – великі країни, такі як Франція, Німеччина і Великобританія, показують більш збалансований розподіл секторів промисловості, близький до показника, середнього по ЄС. Слід відмітити, що деякі країни, а саме Австрія, Бельгія, Швеція, попри незначні розміри витримують рівномірність промислового секторального розвитку.

Загалом розрізняють три класифікації промислових секторів для зручності проведення аналізу: за продуктивністю праці, розвитком технологій та інтенсивністю зростання. Таксономія секторів промисловості за продуктивністю праці враховує, перш за все, загальні трудові навички і певний рівень освіти

працівників. Виділяють чотири групи – від високого до низького рівня [2, с. 67].

Високий рівень кваліфікації: мінеральні переробки нафти, коксу та ядерного палива, хімікатів, офісне обладнання, лампи і трубки, телекомунікаційне обладнання, радіо- і телевізійні приймачі. Вище середнього: науково-правові та інші документи, транспортні засоби й устаткування, *NEC* (Інтернет-технології). Нижче середнього: деревина та вироби з деревини, целюлози, паперу, друк і видавнича справа, виробництво готових металевих виробів, машин та обладнання, ізоляованого проводу, інших електричних машин та устаткування. Низький: продукти харчування, напої і тютюн, текстиль, одяг, шкіряні вироби та взуття, гума і пластмаса, неметалеві мінеральні продукти, основні метали, автомобілі, меблі, вторинна переробка.

Частка промислових секторів, що потребують високого рівня трудових навичок, зростає як у ЄС загалом та в більшості країн зокрема. Виробництво продукції з низьким рівнем трудових навичок системно скорочується. Тому можна зробити висновок, що промисловість країн – членів Європейського Союзу трансформується, що обумовлено не лише політикою ЄС, а й об'єктивними ринковими умовами. З *табл. 1* видно, що частка низького рівня є великою в тих країнах, що відстають від загальноєвропейських економічних показників. Така тенденція не має причин на зміну в майбутньому, тому прогнозується, що країни, які вступили до ЄС у 2004 р. та у 2007 р., розвиватимуться в напрямі країн-лідерів, таких, як Люксембург, Франція, Німеччина та ін. Чітка тенденція до зростання частки високого рівня ілюструє факт формування інноваційної інформаційної промислової моделі та динамізацію нових наукомістких галузей промисловості у країнах – членах Євросоюзу.

Класифікація секторів промисловості країн – членів ЄС за рівнем технологічного розвитку базується на інтенсивності використання НДДКР у секторах промисловості. Згідно з цією таксономією виділяють чотири групи секторів промисловості. Високотехнологічне виробництво: лікарські препарати, офісне, бухгалтерське та електронне обладнання, радіо, телебачення і зв'язок, медичні та оптичні прилади, літальні й космічні апарати. Вище середнього рівень технологічності: хімічна промисловість (за винятком лікарських засобів), машини та устаткування, електричні машини і апарати, автомобілі та причепи, залізнична техніка і транспортне устаткування. Нижче середнього: кокс, продукти переробки нафти та ядерного палива, гумові й пластмасові вироби, неметалеві мінеральні продукти, основні метали і вироби з них, будівництво та ремонт суден і човнів. Низький рівень технологічного виробництва: харчова промисловість, напої і тютюн, текстиль та вироби з нього, шкіра і взуття, деревина та вироби з неї, целюлоза, папір, друк і видавнича діяльність, вторинна переробка.

За рівнем технологічного розвитку секторів ситуація у країнах – членах ЄС є змішаною. Частка високих технологій у промисловості істотно різниться, що обумовлено спеціалізацією країни, трудовими навичками населення та ін. У чотирьох країнах високі технології становлять понад 20% загального виробництва: Мальта (24,8%), Фінляндія (22,4%), Ірландія (24,6%), Швеція (20,9%). У Скандинавських країнах та Угорщині цей показник суттєво зростає. Загалом у ЄС помітний

значний спад низькотехнологічного виробництва, але у деяких країнах цього не спостерігається: наприклад, на Кіпрі він становив 65,8% у 1995 р. та 75,9% – у 2005 р. [3, с. 67].

За інтенсивністю зростання виділяють шість типів секторів промисловості: висока інтенсивність, вище середнього, середня, нижче середнього, низька та спад.

У табл. 1 проаналізовано результати групування секторів промисловості за інтенсивністю зростання. Зростання наукоємних галузей пояснюється високим рівнем кваліфікації персоналу та, як наслідок, високим рівнем продуктивності праці. Слід відмітити, що частка секторів промисловості з негативними тенденціями у жодній країні Євросоюзу не займає ключового місця, але помітна тенденція зростання частки спадаючого виробництва у деяких країнах. Це обумовлено зміною європейської моделі поділу праці. Люксембург та Ірландія спеціалізуються на швидкозростаючих секторах промисловості. Бельгія, Німеччина та Франція, хоч ступінь їх спеціалізації значно менший, спеціалізуються на галузях із рівнем інтенсивності вище середнього. Існує група країн, які спеціалізуються на секторах, що мають спадаючу динаміку або низь-

кий рівень зростання. До цих країн належать Болгарія, Італія, Нідерланди, Португалія, Румунія.

Оскільки при розрахунку рівня спеціалізації дані прирівнюються до рівня ЄС, а більшість спадаючих галузей має надзвичайно малу частку загальноєвропейського ВВП, то спеціалізація країни на спадаючих секторах промисловості ще не означає вагомості цих секторів у ВВП.

Нові країни – члени Європейського Союзу спеціалізуються на середньо-високозростаючих секторах індустрії. Серед таких країн слід назвати Чеську Республіку, Латвію, Польщу, Словенію, Словаччину, Угорщину. Ряд країн, таких як Австрія, Бельгія, Франція, Фінляндія, Швеція і Великобританія, демонструють більш збалансовану позицію. Данія, Кіпр, Іспанія, Греція зміщені в бік секторів із низьким темпом зростання.

Розподіл промисловості відповідно до розміру підприємства дозволяє визначити ступінь концентрації та частку великих і малих підприємств. Це становить інтерес для розуміння продуктивності секторів промисловості, аналізу їх конкурентоспроможності, а також для оцінки впливу промислових політик на

конкретний сектор (у тому числі й секторальних ініціатив). Такий розподіл відображає певні характеристики секторів (продуктивність, конкурентоспроможність). Від розміру підприємства залежить здатність до відновлення, а також розвиток нових видів діяльності, інноваційності та створення нових продуктів. Тому важливо враховувати розмір підприємств при розробці промислової політики в кожному секторі. У ЄС в промислових секторах частка доданої вартості на різних підприємствах варіюється. Слід зазначити, що в більшості секторів промисловості на великі підприємства припадає лівова частка доданої вартості через використання ефекту масштабу.

Сучасна промисловість у країнах – членах Європейського Союзу надзвичайно взаємопов'язана, що є визначальним при аналізі її конкурентоспроможності та ефективності. Особливість взаємодії промислових

Таблиця 1
Сектори промисловості за інтенсивністю зростання

Рівень	Галузь	Зростання за 1995–2008 рр.	
Високий	Електричне та оптичне обладнання	6,5	
	Хімічна промисловість	4,2	
	Транспорт і зв'язок	4	
	Фінансове посередництво	3,5	
	Нерухомість і бізнес-діяльність	3,4	
Вище середнього	Транспортне обладнання	3	
	Гума й пластмаса	2,9	
	Основні метали та вироби з металу	2,7	
	Оптова і роздрібна торгівля	2,6	
	Машини, п.е.с.	2,5	
Середній	РАЗОМ	2,5	
Нижче середнього	Готелі та ресторани	2,3	
	Інші послуги	2,3	
	Охорона здоров'я та соціальні послуги	2,1	
	Неметалеві мінеральні продукти	1,9	
	Інші виробництва	1,7	
	Діяльність домашніх господарств	1,7	
	Вироби з целюлози, паперу та видавнича справа	1,5	
Низький	Деревина і вироби з деревини	1,4	
	Будівництво	1,3	
	Продукти харчування, напої та тютюн	1,1	
	Освіта	0,9	
	Громадське управління	0,9	
	Сільське і лісове господарство	0,7	
	Електрика, газ та водопостачання	0,5	
	Нафтопродукти	0,4	
	Спад	Текстиль та одяг	-1,2
		Риболовля	-1,7
Шкіра і взуття		-3,4	
Видобуток корисних копалин		-3,9	

Джерело: [3, с. 70]

секторів полягає в тому, що лише шляхом об'єднання можна досягти мультиплікативного ефекту. Високий рівень конкурентоспроможності промисловості Євро-союзу є результатом не лише розвитку окремих галузей, а складною мережею взаємодії промислових секторів.

Аналіз секторального промислового розвитку можливий лише з урахуванням конкурентоспроможності. Для цього необхідно розглянути частку кожного сектору у світовому виробництві, що виявить стратегічних промислових лідерів. У середньому на ЄС припадає 23,2% загального світового виробництва. Водночас, різні сфери демонструють різні показники. Наприклад, частка радіо, телебачення та зв'язку зменшилася від 14,6% у 1995 р. до 4,7% у 2006 р., а частка металевих виробів за цей час зросла від 34,9% у 1995 р. до 41,3% у 2006 р. [4]. Секторами з часткою нижче середньої є тютюнові вироби, текстиль та одяг, шкіра і шкіряні вироби, взуття, кокс, нафтопродукти та ядерне паливо, основні метали, офісні, бухгалтерські та електронно-обчислювальні машини, радіо, телебачення і зв'язок та деякі види транспорту. З часткою понад 30% є вироби з деревини, поліграфічна та видавнича діяльність, хімікати і хімічна промисловість, гумові та пластмасові вироби, неметалеві мінеральні продукти, готові металеві вироби, машини і обладнання, *NEC*, медичні, точні та оптичні інструменти, автомобілі, причепа та напівпричепа.

У період 1995–2006 рр. відчутно зростає роль глобалізації, що змінило місце ЄС на світовій економічній арені. Значні втрати позицій на глобальних ринках спостерігалися у виробництві тютюну, текстилю, одягу, шкіри, виробів із неї та взуття, офісних та бухгалтерських обчислювальних машин, радіо, телебачення і зв'язку. Але в деяких секторах обробної промисловості помітне істотне зростання: вироби з деревини,

папір та вироби з нього, друк і видавництво, готові металеві вироби, автомобілі, причепа та напівпричепа.

Для аналізу секторального розвитку промисловості країн – членів ЄС необхідно розглянути секторальну спеціалізацію ЄС у світі за індексом спеціалізації (табл. 2). За даними табл. 2 чітко прослідковується спеціалізація ЄС на výroбах із металу, друці та видавничій діяльності, машинах та устаткуванні, меншою мірою – на výroбах із гуми та пластмаси, неметалевих мінеральних продуктах. Для цих секторів спеціалізація ЄС зросла в період від 1995-го до 2006 р.

Аналіз зростання промисловості країн – членів Європейського Союзу демонструє збільшення частки обробної промисловості ЄС у світовій економіці. В Євро-союзі сектор послуг має вищі темпи зростання, ніж промисловість.

Динаміку розвитку секторів промисловості можна проаналізувати за індексом галузевої конкурентоспроможності, використовуючи такі показники, як продуктивність праці на одиницю витрат та індекс міжнародної конкурентоспроможності. Хоч у промисловій сфері відбулося помітне падіння зайнятості, але збільшення внутрішніх поставок промислових товарів свідчить про стабільне зростання продуктивності праці у країнах – членах Європейського Союзу. У 1995–2007 рр. у промисловій сфері вона збільшилася на 40%. Стійке зростання продуктивності праці має позитивний вплив на одиницю вартості робочої сили, насамперед в обробній промисловості.

У табл. 3 показано динаміку продуктивності праці на одного працюючого в промисловості країн – членів Євро-союзу в 1995–2007 рр. Слід зазначити, що високі темпи зростання продуктивності праці призводять до зміни цін у бік їх зниження. Це є свідченням росту конкурентоспроможності більшості секторів промисловості країн – членів Європейського Союзу.

Таблиця 2

Секторальна спеціалізація ЄС в рамках світової економіки

Сектор	1995 р.	2006 р.
Продукти харчування та напої	0,98	1,18
Тютюнові вироби	0,54	0,31
Текстиль	1,01	0,93
Предмети одягу та хутро	1,00	0,84
Шкіра, шкіряні вироби	1,32	0,95
Вироби з деревини (крім меблів)	0,98	1,35
Папір та вироби з паперу	0,94	1,23
Друк та видавництво	1,20	1,62
Кокс, нафтопродукти та ядерне паливо	0,47	0,48
Хімічні продукти	1,03	1,33
Гумові та пластмасові вироби	1,31	1,48
Неметалеві мінеральні продукти	1,15	1,43
Основні метали	0,76	0,78
Металеві вироби	1,29	1,78
Машини та обладнання	1,23	1,54
Канцелярські, бухгалтерські та електронно-обчислювальні машини	0,64	0,49
Електричні машини та апарати	1,13	1,08
Радіо, телебачення та зв'язок	0,54	0,20
Медичні, точні та оптичні вироби	1,18	1,42
Автомобілі, причепа, напівпричепа	1,03	1,43
Інше транспортне обладнання	0,91	0,82
Меблі та виробництво п.е.с.	0,89	1,11

Джерело: [5, с. 57]

Таблиця 3
Динаміка продуктивності праці
за 1995-2007 рр. по секторах

Сектор промисловості	Зміна продуктивності праці
Аграрний, лісництво та рибальство	2,70
Аграрний та лісництво	2,80
Рибальство	-0,30
Видобуток корисних копалин	-0,10
Видобуток енергоносіїв	1,10
Інша добувна промисловість	-0,20
Виробництво	3,20
Їжа, напої та тютюнова промисловість	1,30
Текстиль, одяг та шкіра	1,30
Текстиль та одяг	1,50
Шкіра та взуття	0,00
Деревина та вироби з неї	2,20
Целюлозно-паперова та видавнича	2,50
Нафтопродукти	2,50
Хімічна промисловість	5,20
Гума й пластмаси	2,30
Неметалеві мінеральні продукти	2,90
Основні метали та вироби з металу	2,50
Машинобудування	2,90
Електричне та оптичне обладнання	6,80
Транспортне обладнання	2,40
Інші сфери промисловості	1,90
Електрика, газ та водопостачання	2,00
Будівництво	-0,10
Оптова і роздрібна торгівля	1,30
Готелі та ресторани	-0,20
Транспорт та зв'язок	3,30
Фінансове посередництво	2,70
Нерухомість і бізнес-діяльність	-1,00
Громадське управління	0,30
Освіта	-0,20
Охорона здоров'я та соціальні послуги	0,30
Інші послуги	0,10
Разом	1,40

Джерело: [6]

Аналіз продуктивності праці у промисловості країн – членів Європейського Союзу потребує поетапного підходу. По-перше – загальне зростання продуктивності праці в усіх секторах економіки; по-друге – зміна

продуктивності праці в кожному окремому секторі. За методикою Європейської Комісії, продуктивність праці розраховується як додана вартість у постійних цінах на одного працюючого. Темпи зростання продуктивності праці в обробній промисловості загалом зросли від 5,2% до 6,8% за 1995–2008 рр. [7].

Висновки. Темпи зростання продуктивності праці в ЄС перевищують аналогічний показник у США в таких промислових секторах, як: добувна промисловість, будівництво, деревина та вироби з деревини, хімічні речовини, неметалеві мінеральні продукти. Що стосується інших секторів, то темпи зростання продуктивності праці в ЄС поступають ся США.

Оскільки розвиток перелічених секторів у кожній країні – члені Європейського Союзу значно відрізняється, конвергенція проходить на різних рівнях. Слід зазначити, що ряд горизонтальних та транссекторальних ініціатив динамізує процес формування єдиної промислової політики, але цей процес лише розгортається.

Література

1. Departments and services/Policies. – http://ec.europa.eu/about/ds_en.htm
2. EU Productivity and Competitiveness: An Industry Perspective Can Europe Resume the Catching-up Process? Mary O'Mahony and Bart van Ark Editors / European Commission / Luxembourg, 2003. – 275 p.
3. EU industrial structure 2009 Performance and competitiveness / European Commission / Enterprise and Industry / Brussels, 2009. – 197 p.
4. Competitiveness (internal market, industry, research and space). – <http://www.consilium.europa.eu/showPage.aspx?id=412&lang=en>
5. European economic statistics / Statistical books / European Commission / Enterprise and Industry / Luxembourg, 2011. – 211 p.
6. Turnover by product specialization for div. 72. – http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/product_details/dataset?p_product_code=BS_BS1_00
7. Europe 2020 indicators. – http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/europe_2020_indicators/headline_indicators

Стаття надійшла до редакції
2 червня 2011 року

ЕКОНОМІЧНИЙ ЧАСОПИС-XXI

Журнал для національної еліти України

ПЕРЕДПЛАТИ І ДОЛУЧАЙСЯ!